

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Студії з фінансів і банківської справи

Шифр та назва спеціальності

072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Інститут

ННІ Економіки менеджменту і міжнародного бізнесу

Освітня програма

Фінанси, банківська справа та страхування

Кафедра

Обліку і фінансів (205)

Рівень освіти

Третій (освітньо-науковий)

Тип дисципліни

Обов'язкова

Семестр

2

Мова викладання

Українська

Викладачі, розробники

Назарова Тетяна Юріївна

Tetiana.Nazarova@khp.edu.ua

Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і фінансів (НТУ «ХП»)

Авторка понад 90 наукових і навчально-методичних публікацій. Провідна лекторка з курсів: «Фінанси», «Податкова система», «Бюджетна система», «Податковий менеджмент».

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](#)

Загальна інформація

Анотація

Освітній компонент орієнтований на формування у здобувачів третього освітньо-наукового рівня здатності до самостійного наукового дослідження у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку. В умовах наростаючої нестабільності фінансових систем, регуляторних трансформацій та глобальних шоків особливої актуальності набувають питання теоретичного осмислення природи фінансової стійкості банківських інституцій, ідентифікації механізмів системних ризиків і розроблення інструментів їх нейтралізації. Освітній компонент охоплює методологічні засади конструювання наукового дослідження — від формулювання проблеми та операціоналізації гіпотез до верифікації результатів засобами сучасного емпіричного інструментарію (панельні моделі, GMM, DID, аналіз подій). Окремий дослідницький фокус спрямовано на проблематику пруденційного регулювання і макропруденційної політики в контексті вимог Basel III/IV та SREP, управління ризиками у фінансових інституціях, а також відповідального фінансування в умовах впровадження ESG-стандартів і кліматичних стрес-тестів. Курс інтегрує неокласичні, поведінкові та інституційні концепції функціонування фінансових посередників і ринків, формуючи у здобувачів PhD методологічне підґрунтя для проведення власного дисертаційного дослідження відповідно до міжнародних стандартів наукової якості.

Мета та цілі дисципліни

Вивчення теоретико-методологічних засад наукових досліджень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, опанування сучасних концепцій функціонування фінансових інституцій і ринків в умовах регуляторних трансформацій і глобальних ризиків.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, консультації. Підсумковий контроль - екзамен.

Компетентності

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК03. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК05. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку на основі системного наукового світогляду, професійної етики, загального культурного кругозору.

ЗК06. Здатність розробляти, оцінювати та запроваджувати проекти і управляти ними

СК01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, на основі критичного переосмислення сучасної теорії, методології та практики, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондовому ринку і дотичних до нього міждисциплінарних напрямках.

СК04. Здатність використовувати методи та інструменти наукових досліджень, застосовувати сучасні інформаційні технології, економіко-математичні моделі, інформаційно-аналітичні програмні продукти та системи для обґрунтування, підтвердження/спростування гіпотез та визначення тенденцій розвитку об'єктів дослідження у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондовому ринку.

СК05. Здатність до виявлення тенденцій та визначення закономірностей розвитку фінансово-економічних процесів на макро-, мезо- та/або мікроекономічному рівнях.

СК07. Здатність приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів за різними напрямками та сферами фінансової діяльності.

Результати навчання

РН01. Глибоко розуміти загальні принципи та методологію наукових досліджень та застосовувати їх у власних дослідженнях у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

РН02. Мати концептуальні та методологічні знання, демонструвати дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень з фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку і на межі предметних галузей, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

РН03. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, за результатами аналізу наукових джерел інформації, економіко-математичного моделювання.

РН04. Застосовувати сучасні інформаційні технології та системи, програмне забезпечення у науковій діяльності для пошуку та критичного аналізу інформації.

РН05. Розробляти, оцінювати та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які спрямовані на розв'язання значущих проблем у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку з урахуванням соціально-економічних, етичних, екологічних і правових аспектів та управляти ними.

РН06. Розробляти та обґрунтовувати управлінські рішення, пов'язані з підвищенням результативності, дієвості та ефективності формування та використання фінансових ресурсів за різними напрямками та сферами фінансової діяльності.

РН09. Вміти виконувати оригінальні дослідження в сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та міждисциплінарних напрямках і кваліфіковано відображати їх результати у наукових публікаціях.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год. (4 кредитів ECTS): лекції – 20 год., практичні заняття – 20 год., самостійна робота – 80 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Освітній компонент викладається у другому семестрі. Компонент базується на знаннях, здобутих у процесі вивчення освітнього компонента «Світоглядні та соціокультурні основи науково-технічної діяльності».

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Лекції проблемного характеру є одним із ключових елементів вивчення дисципліни, оскільки дозволяють поєднати послідовний виклад теоретико-методологічних положень фінансової науки з аналізом реальних процесів функціонування банківських і страхових інституцій. На таких лекціях розкриваються концептуальні засади фінансової стійкості та резиліентності, механізми пруденційного регулювання, інструменти макропруденційної політики й підходи до управління ризиками, при цьому формулюються проблемні запитання щодо впливу регуляторних трансформацій на стабільність фінансової системи та поведінку фінансових інституцій.

Проблемно орієнтовані практичні заняття передбачають опрацювання конкретних тем курсу через розв'язання ситуаційних завдань з емпіричного аналізу банківських і страхових даних, застосування панельних моделей, GMM-оцінювання та методу різниці різниць, а також оцінювання ESG-ризиків і кліматичних чинників у діяльності фінансових установ. Вони спрямовані на формування у здобувачів PhD умінь застосовувати сучасний економетричний інструментарій до реальних дослідницьких завдань у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Кейс-метод використовується для опрацювання реальних або наближених до реальності наукових і регуляторних кейсів, пов'язаних із забезпеченням фінансової стійкості банківських систем, реалізацією макропруденційної політики, впровадженням ESG-стандартів і цифрових інновацій у діяльність фінансових інституцій. Розгляд кейсів стимулює самостійний пошук дослідницьких рішень, формує здатність критично оцінювати наслідки регуляторних рішень та аргументовано обґрунтовувати запропоновану наукову позицію.

Презентації використовуються для представлення результатів опрацювання окремих тем курсу, індивідуальних науково-аналітичних завдань і міні-проектів, наприклад огляду міжнародних стандартів Basel III/IV, аналізу стійкості українського банківського сектору в умовах воєнного часу, порівняння підходів до макропруденційного регулювання в різних країнах або оцінювання впливу ESG-факторів на діяльність фінансових інституцій. Презентації можуть виконуватися як індивідуально, так і в малих групах із застосуванням мультимедійних засобів, що сприяє розвитку наукової комунікації, вміння структурувати дослідницьку інформацію та захищати власні висновки у професійному академічному середовищі.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Методологічні засади наукових досліджень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку: від формулювання проблеми до верифікації результатів

Предмет і специфіка наукових досліджень у фінансах, банківській справі, страхуванні та фондового ринку. Формулювання наукової проблеми, дослідницьких питань та гіпотез; критерії фальсифікованості. Вибір об'єктів і суб'єктів дослідження та рівнів аналізу. Типи даних у фінансових дослідженнях: мікродані, пруденційна звітність, біржові котирування, опитування, макроіндикатори.

Тема 2 Теоретичний синтез у фінансовій науці: неокласичні, поведінкові та інституційні концепції функціонування банків, страхових компаній і фінансових ринків

Класичні й неокласичні теорії фінансового посередництва: Diamond & Dybvig, інформаційна асиметрія (Stiglitz & Weiss), трансакційні витрати, делегований моніторинг. Поведінкові фінанси, фінансова фрагментація та обмежена раціональність. Інституційні підходи: роль регуляторних режимів і правових систем. Теорії страхового попиту, асиметрії інформації та поведінкових ризиків у страхуванні.

Тема 3. Фінансова стійкість і резиліентність банківських систем в умовах системних ризиків: концептуальні засади, механізми виникнення та інструменти забезпечення

Поняття фінансової стійкості, резиліентності, антифрагільності; співвідношення та відмінності.

Індикатори стійкості: адекватність капіталу, якість активів, ліквідність, прибутковість, чутливість до ринку (CAMELS/SREP). Системні ризики та механізми їх виникнення; інструменти забезпечення стійкості банківських систем.

Тема 4. Пруденційне регулювання, банківський нагляд та макропруденційна політика фінансової стабільності

Еволюція Базельських угод: Basel I → II → III (та елементи Basel IV); мінімальні вимоги до капіталу, ліквідності (LCR, NSFR), левереджу. Мікропруденційний та макропруденційний нагляд: цілі, інструменти, індикатори. Контрциклічний буфер, LTV/DTI, стрес-тестування як регуляторний інструмент забезпечення фінансової стійкості.

Тема 5. Фінансова інклюзія та фінансові інновації в банківській діяльності

Концепція фінансової інклюзії: доступ, використання та якість фінансових послуг; методи вимірювання. Роль фінтеху, цифрового банкінгу і мобільних платежів у розширенні інклюзії; ризики цифрового розриву. Фінансові інновації та їх вплив на бізнес-моделі банків.

Тема 6. Комплексне управління ризиками у фінансових інституціях банківського та страхового профілю

Класифікація фінансових ризиків у діяльності фінансових інституцій: кредитний, ринковий, процентний, валютний, ризик ліквідності, операційний та страховий ризики. Методологічні засади кількісного оцінювання ризику: метод вартості під ризиком (VaR) в історичному, параметричному та імітаційному (метод Монте-Карло) варіантах, стрес-тестування та сценарний аналіз. Інтегровані системи управління ризиками у фінансових інституціях.

Тема 7. Страхові ринки в умовах макропруденційного регулювання: системні ризики та механізми забезпечення фінансової стійкості

Інтеграційні зв'язки страхового сектору з банківською системою та ринком капіталу; концепція банківсько-страхових конгломератів. Системні ризики страхового ринку та механізми їх регулювання. Вимоги Solvency II: структура капіталу, технічні резерви та наглядові повноваження.

Тема 8. Сучасний емпіричний інструментарій у фінансовій науці: методи ідентифікації, оцінювання та верифікації

Економетричний інструментарій фінансових досліджень: панельні моделі з фіксованими та випадковими ефектами, GMM-оцінювання. Методи ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків: DID, квазіприродні експерименти, аналіз подій. Проблеми ендогенності, селекційного зміщення та автокореляції в банківських і страхових даних.

Тема 9. Концепція відповідального фінансування в банківській та страховій діяльності: ESG-стандарти, кліматичні ризики та регуляторні вимоги

Роль банків у фінансуванні «зеленої» трансформації економіки; урахування ESG-факторів у кредитній та інвестиційній діяльності фінансових інституцій. Оцінювання кліматичних ризиків у страховій діяльності; засади сталого розвитку страхового сектору. Регуляторні ініціативи у сфері сталого фінансування: Регламент про розкриття інформації щодо сталого фінансування (SFDR), Директива про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD), стандарти Міжнародної ради зі стандартів у сфері сталості (ISSB) та стрес-тестування фінансових інституцій на кліматичні ризики.

Тема 10. Етика наукового пізнання та комунікація результатів досліджень у фінансовій науці: від концептуальних засад до практики PhD-дослідника

Засади академічної доброчесності та етичні стандарти проведення наукових досліджень у галузі фінансів. Концептуальні принципи відкритої науки: забезпечення відтворюваності результатів досліджень, відкритий доступ до первинних даних і наукових здобутків. Підготовка наукових публікацій, аналітично-регуляторних матеріалів та науково-практичних презентацій для академічної спільноти.

Теми практичних занять

Тема 1. Методологічні засади наукових досліджень у сфері фінансів, банківської справи та страхування: від формулювання проблеми до верифікації результатів

Аналіз структурних компонентів сучасних емпіричних досліджень у сфері фінансів (зокрема, публікацій у журналах Journal of Banking & Finance та Journal of Financial Stability), із фокусом на ідентифікації дослідницьких питань, формулюванні гіпотез, характеристиці типів даних та застосовуваних методологічних підходів. Трансформація широких наукових проблем у вузько сформульовані, операціоналізовані дослідницькі питання та емпірично перевірювані

(фальсифіковані) гіпотези. Розроблення концептуальної моделі власного PhD-дослідження у логіці «наукова проблема → дослідницькі питання → гіпотези → дані та методи»

Тема 2. Теоретичний синтез у фінансовій науці: неокласичні, поведінкові та інституційні концепції функціонування банків, страхових компаній і фінансових ринків

Аналіз теоретичної логіки моделі Даймонда—Дибвіга та її застосування для пояснення механізмів класичних банківських панік і сучасних форм дестабілізації банківських установ, зумовлених цифровізацією фінансових послуг. Ідентифікація проявів інформаційної асиметрії, несприятливого відбору та морального ризику на прикладах функціонування кредитного і страхового ринків. Порівняльний аналіз неокласичного, поведінкового та інституційного підходів у контексті формування теоретико-методологічної основи власного дисертаційного дослідження.

Тема 3. Фінансова стійкість і резилієнтність банківських систем в умовах системних ризиків

Розрахунок і порівняльний аналіз індикаторів фінансової стійкості банківського сектору України за методологією CAMELS/SREP. Оцінювання механізмів виникнення системних ризиків та інструментів їх нейтралізації на основі реальних даних.

Тема 4. Пруденційне регулювання, банківський нагляд та макропруденційна політика фінансової стабільності

Порівняльний аналіз вимог Basel III/IV у розрізі капіталу, ліквідності (LCR, NSFR) і левереджу на прикладі українських та європейських банків. Оцінювання ефективності макропруденційних інструментів (контрциклічний буфер, LTV/DTI, capital surcharge). Розбір результатів регуляторних стрес-тестів ЄЦБ та НБУ.

Тема 5. Фінансова інклюзія та фінансові інновації в банківській діяльності

Вимірювання рівня фінансової інклюзії за показниками World Bank Global Findex; порівняльний аналіз країн. Оцінювання впливу фінтех-інновацій і цифрового банкінгу на розширення доступу до фінансових послуг. Розробка рекомендацій щодо подолання цифрового розриву у фінансовому секторі.

Тема 6. Комплексне управління ризиками у фінансових інституціях банківського та страхового профілю

Практичне застосування методів VaR (історичний, параметричний та метод Монте-Карло) для оцінювання ринкового та кредитного ризику. Розробка сценаріїв стрес-тестування для банківської або страхової інституції. Аналіз інтегрованих систем ризик-менеджменту на основі реальної звітності фінансових установ.

Тема 7. Страхові ринки в умовах макропруденційного регулювання: системні ризики та механізми забезпечення фінансової стійкості

Аналіз системних ризиків страхового ринку та їх взаємозв'язків із банківським сектором. Оцінювання вимог Solvency II: структура капіталу, технічні резерви, сценарний аналіз платоспроможності. Порівняльний аналіз регуляторних підходів до забезпечення фінансової стійкості страховиків у різних країнах.

Тема 8. Сучасний емпіричний інструментарій у фінансовій науці: методи ідентифікації, оцінювання та верифікації

Побудова та оцінювання панельних моделей з фіксованими ефектами на банківських або страхових даних; тестування на ендогенність і застосування GMM-оцінювання. Реалізація методу різниці різниць (DID) та аналізу подій для оцінки ефектів регуляторних змін. Інтерпретація результатів і верифікація якості моделей за стандартами.

Тема 9. Концепція відповідального фінансування: ESG-стандарти, кліматичні ризики та регуляторні вимоги

Оцінювання ESG-показників банків і страховиків; аналіз їх зв'язку з фінансовою стійкістю та вартістю капіталу. Розбір вимог SFDR, CSRD та ISSB; аналіз результатів кліматичних стрес-тестів ЄЦБ. Розробка аналітичного звіту щодо інтеграції ESG-факторів у стратегію обраної фінансової інституції.

Тема 10. Аналіз типових порушень академічної доброчесності у фінансових дослідженнях; розбір принципів відкритої науки. Підготовка аналітичної записки з питань державної політики на основі результатів власного дослідницького проекту. Представлення та захист результатів PhD-дослідження у форматі академічної презентації.

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи в рамках дисципліни не передбачені.

Самостійна робота

Освітній компонент передбачає виконання індивідуального завдання. Опрацювання лекційних матеріалів і рекомендованої літератури з тем самостійного вивчення, присвячених методологічним засадам наукових досліджень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, теоретичному синтезу неокласичних, поведінкових та інституційних концепцій функціонування фінансових інституцій, фінансовій стійкості та резиліентності банківських систем, пруденційному регулюванню і макропруденційній політиці, фінансовій інклюзії та фінтех-інноваціям, комплексному управлінню ризиками, страховим ринком, сучасному емпіричному інструментарію фінансових досліджень, ESG-стандартам і відповідальному фінансуванню, а також етиці наукового пізнання та стандартам академічної комунікації. Огляд наукових публікацій у провідних рецензованих журналах, аналітичних і статистичних матеріалів Базельського комітету, ЄЦБ, НБУ та міжнародних фінансових організацій, що дозволяють поглибити розуміння механізмів фінансової стабільності, інструментів пруденційного регулювання, методів кількісного оцінювання ризиків та регуляторних ініціатив у сфері ESG і відповідального фінансування.

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. Кодекс етики академічних взаємовідносин та доброчесності Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» : СУЯ ХПІ-ВЗЯОД-МР/10.1:2023. Харків, 2023. URL: <https://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/wp-content/uploads/sites/43/2024/04/Kodeks-etyky-akademichnyh-vzayemovidnosyn-ta-dobrochesnosti-Natsionalnogo-tehnichnogo-universytetu-Harkivskiy-politehnicnyj-institut-.pdf>
2. Система стандартів з організації навчального процесу. Текстові документи у сфері навчального процесу. Загальні вимоги до виконання : СТЗВО-ХПІ-3.01-2021. Харків, 2021. URL: <https://web.kpi.kharkov.ua/mto/wp-content/uploads/sites/200/2021/11/STZVO-KhPI-3.01-2021.pdf>.
3. Долінський Л. Б. Фінансовий ризик-менеджмент : навчально-методичний посібник. Київ : НаУКМА, 2022. 132 с. RL (повний текст, PDF): https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Dolinskyy.-Finansovyy-ryzyk-menedzhment-2022_compressed.pdf.
4. Крупка М., Андрущак Є., Пайтра Н. та ін. Банківська система : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с. RL (повний текст, PDF): https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/Bank_Syst_PIDRUCH_Krupka_Andrushchak_Paitra_2023.pdf.
5. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
6. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

Додаткова література

1. Назарова Т. Ю., Шевченко М. М., Самохіна С. Обґрунтування стратегії фінансового оздоровлення аграрного підприємства. Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. 2021. № 11–12 (165–166). С. 16–23. DOI: [10.20998/2313-8890.2021.11.02](https://doi.org/10.20998/2313-8890.2021.11.02).
2. Назарова Т. Ю., Гаврик А. А. Фінансова стійкість підприємства в сучасних умовах. Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. 2021. № 5–6 (159–160). С. 44–51. DOI: [10.20998/2313-8890.2021.05.06](https://doi.org/10.20998/2313-8890.2021.05.06)
3. Shevchenko M., Nazarova T., Tereshko Y. Methodology for assessing the transformation of the financial services market in Ukraine under the influence of fintech. Економічний простір. 2023. № 187. С. 170–177. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/187-28>

Інформаційні ресурси

1. Нормативна база : офіційний сайт Національного банку України. URL: [Нормативна база](#).
2. Міжнародні макро- та фінансові дані. IMF Data Portal: <https://www.imf.org/en/data>.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності здобувача та розподіл балів

1 Академічні успіхи здобувача вищої освіти визначаються за допомогою критеріїв та системи оцінювання знань та вмінь здобувачів, яка використовується в НТУ «ХПІ» (<https://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/wp-content/uploads/sites/43/2024/01/Polozhennya-pro-kryteriyyi-otsinyuvannya-znan-ta-vmin-i-pro-rejtyng-zdobuvachiv.pdf>)

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять, а також перевірки індивідуального завдання. Підсумковий контроль здійснюється за результатами екзамену або в результаті накопичення оцінок з окремих тем у разі виконання здобувачем усіх видів поточних контрольних заходів. За умовами виконання здобувачем індивідуального завдання з навчальної дисципліни, але за відсутності результатів поточного контролю (практичні заняття), здобувач не може бути атестованим із навчальної дисципліни до ліквідації ним поточної заборгованості. Розрахункове значення у кількісній формі підсумкової оцінки визначається за формулою:

$$O = \Sigma(K_i \times O_i) / \Sigma K_i$$

де K_i – кількість кредитів i -го виду занять; O_i – оцінка у кількісній формі (бали) з i -го виду занять.

Розподіл кредитів за видами занять з дисципліни

Види занять	Кількість кредитів (K_i)
Практичні роботи	2
Індивідуальне завдання	2

Оцінювання кожного виду занять (O_i) здійснюється за 100-бальною шкалою

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Аспірант повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Завідувач кафедри
Олександр МАНОЙЛЕНКО

Гарант ОП
Олександр МАНОЙЛЕНКО

